

„ACTIO CATOLICA” MIJLOC DE REZISTENȚĂ A BISERICII CATOLICE ÎMPOTRIVA REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

de
CLAUDIA TIȘE

Anul 1948, odată cu noul guvern comunist, a adus și o serie de modificări legislative. Prima modificare legislativă a fost Constituția, care rezolva cel puțin teoretic problema naționalităților în țară. Următoarea reformă a vizat bisericile din țară. Prin noua reformă religioasă se va urmări desființarea Bisericii Greco-Catolice din țară și introducerea controlului politic al statului asupra cultelor religioase. În acest scop, în cadrul Ministerului Cultelor s-a creat un Departament al Cultelor la București, menit să controleze activitatea tuturor bisericilor din țară. Reforma religioasă a vizat toate bisericile. Realizând importanța influenței pe care acestea le aveau asupra populației. Dacă Biserica Ortodoxă va accepta relativ ușor acest control al statului, guvernul de la București se va lovi de opoziția cultului romano-catolic.

Legea din 1948 prevedea exproprierea proprietăților Bisericii Greco-Catolice și unirea cesteia cu B.O.R. Aplicarea legii s-a dovedit mai dificilă în N-V –tul Ardealului și în zona Secuiască, regiuni cu fief preponderent catolic. Populația maghiară din Ardeal privea această biserică ca pe un liant național, liant care îi promova interesele etnice, politice și nu în ultimul rând economice.

Membrii Comitetului Central al P.M.R., vor încerca să convingă populația Greco-Catolică, să-și abandoneze cultul și ritul, acceptând trecerea la Biserica Ortodoxă. Ea trebuia să fie primul pas spre desființarea completă a acestei biserici în România. Bineînțeles că, noile hotărâri ale unui guvern complet ateu, vor găsi o poziție în rândul enoriașilor catolici din toată Transilvania.

Biserica Romano-Catolică se va grăbi să ofere sprijin surorii sale, acceptând să țină slujbe enoriașilor ei și promovând în permanență o politică opoziționistă împotriva regimului comunist.

Astfel a devenit principalul dușman al guvernului de la București, în dușman care însă nu se putea elimina prea ușor. Atenția cu care a fost tratată Biserica Romano-Catolică de București s-a datorat mai ales legăturii acestei biserici cu Vaticanul, și prin Vatican cu Occidentul. Influențele externe occidentale deranjau, iar acest lucru va determina o supraveghere atentă din partea Ministerului de Interne.

Interesul maghiaririi din Transilvania va fi reprezentată de Biserica Romano-Catolică. Sub activitatea sa se vor ascunde o parte din elementele revizioniste și naționaliste. Din acest motiv, demersurile sale anticomuniste vor fi taxate în permanență de guvern, ca fiind revizioniste.

Mișcările reacționare din Ardeal au pornit în primul rând, din cadrul intelectualității provenite din Biserica-Catolică. Pe de altă parte, activitatea acestei biserici va fi monitorizată și de Budapesta, interesată la rândul ei de soarta naționalității maghiare din Ardeal.¹ Arhivele Ministerului de Externe din Budapesta, pentru perioada 1947-1968, cuprind o serie de rapoarte ale Ambasadei Ungariei de la București, asupra problemelor cu care se confrunta Biserica-Catolică din România, și mai ales asupra problemei naționale maghiare.

Una dintre armele cu care Biserica-Catolică a încercat să apere drepturile maghiaririi, și implicit ale sale, a fost „*Actio-Catolica*”. Ea a fost o organizație patronată de Biserica Catolică. De origine Maghiară, s-a înființat încă înainte de 1940 în Transilvania, funcționând în ilegalitate sau ca și organizație secretă, în funcție de timpurile trăite. După dictatul de la Viena, a avut posibilitatea să se implice în viața administrativă, politică, economică, influențând chiar viața educativă și familială. Activitatea s-a, desfășurată în Ardeal între 1940-1946, va fi considerată de București ca revizionistă. În perioada regimului Hortist (1940-1944), în N-V-tul Ardealului, *Actio-Catolica* a fost condusă de Prelatul Papal Balint Ioszeff. Pentru activitatea sa acesta va fi arestat după 1947, de Tribunalul Poporului de la Cluj, primind o condamnare de 20 de ani.

Organizația avea două conduceri: o ierarhie laică, care se implica în viața politică și economică a maghiarilor din Ardeal, și una bisericească, care controla latura spirituală, și nu de puține ori, implicându-se chiar în viața politică.² Conducătorul spiritual al organizației a fost Episcopul Faragó Ferenc, iar conducătorul laic a fost Covrig Béla. Odată cu retrocedarea N-V-tului Transilvaniei, pentru a evita arestarea sa, Covrig Béla se va refugia în Ungaria. Începând cu această dată, vedem *Actio-Catolica* obligată să-și continue activitatea în umbră. Urmașul lui Covrig Béla va fi profesorul Vencel Joszeff, intelectual care va simți noile schimbări ale timpului, și va încerca să se adapteze lor. Pentru a asigura existența și activitatea organizației, nu va ezita să intre în rândul Partidului Democrat. Dar modificările de după 1944, au obligat *Actio-Catolica* să renunțe pentru moment la activitatea sa politică

¹ Andreea Andreescu, Lucian Năstasă, Andreea Varga, *Maghiarii din România (1956-1968)*, Cluj 2003, Doc. 51, p. 301-303.

² Arhivele Naționale Istorice Centrale, *fondul Ministerul de Interne – diverse*, dosar 15/1947, f. 206.

ocupându-se doar de cea religioasă. Găsim organizația implicată la toate nivelele de viață ale maghiarimii din Ardeal, având o influență puternică, mai ales în rândul tineretului. Organizația și-a creat filiale în școlile maghiare din Ardeal, implicându-se în activități caritabile, pentru a atrage sprijinul masei populare pe care o reprezenta.³ Astfel, grație activității sale, și banii lor proveniți de la Biserica Catolică, între 1944-1948, în Ardeal va spori numărul școlilor confesionale catolice, atât la nivel primar cât și la cel secundar. Se va implica în alegerea cadrelor didactice din școlile de stat. O vedem infiltrată în rândul profesorilor din Universitatea Bolyai din Cluj. Deschide cămine și cantine pentru studenți și elevi. Ca să-și asigure eficacitatea se împarte în „grupe de acțiune separată”, fiecare grupă implicându-se în câte un domeniu al societății. Fiecare din aceste grupe, aveau în frunte persoane calificate și eficiente în sectorul pe care-l conduceau.

Ministerul de Interne, în 1947 a monitorizat cu atenție activitatea organizației, arătând existența filialelor în tot N-V-tul Ardealului și Secuime. Nota informativă din 20 aprilie 1947, descria *Actio-Catolica*, ca organizație secretă cu activitate ne dată publicității, dar prezentă în toate domeniile vieții: cea spirituală, politică, educativă, socială, sanitară, propagandă, apărarea drepturilor femeilor, și nu în ultimul rând, la nivelul tineretului maghiar.⁴

Între 1946-1948, Episcopul Romano-Catolic, Márton Áron, va continua să patroneze *Actio-Catolica*. Organizația va fi folosită pentru a combate regimul comunist de la București, și pentru a promova sub faldurile Bisericii Catolice, o activitate iredentistă. Având în subordonare parohiile romano-catolice din Hunedoara, Oradea și Regiunea Autonomă Maghiară (după 1952), Márton Áron va duce o politică de promovare a drepturilor naționalității maghiare. Activitatea sa va fi combătută cu toate mijloacele de București. Atitudinea sa, catalogată drept revizionistă, îi va aduce episcopului condamnarea la 15 ani de închisoare, în 1949.

Cauzele acțiunilor sale au fost multiple. În primul rând, biserica Romano-Catolică și-a manifestat nemulțumirea față de exproprierea averilor sale după 1948, când în urma reformei religioase, s-a trecut la confiscarea averilor bisericesti și mănăstirești. În cursul anilor 1949-1950 mai multe imobile ale Bisericii-Catolice au fost confiscate abuziv, de Sfaturile Populare și comitetele Provizorii de Conducere locale, iar apoi transformate în grajduri de C.A.P., sedii culturale (cămine culturale), dispensare. Prin *Actio-Catolica* biserica va protesta împotriva rechizitoriilor „abuzive și vulgare”, la adresa preoților catolici și împotriva „stilului pamfletar și jignitor” cu care aceștia erau tratați.

³ *Ibidem*, f. 207

⁴ *Ibidem*.

Ea va găsi sprijinul enoriașilor săi și a întregii preoțimi catolice. Nu în puține rânduri, atitudinea reprezentanților Partidului Comunist va determina izbucnirea unor incidente violente la adresa regimului.⁵ Astfel de incidente au fost semnalate de Episcopiile Clujului și Oradiei, cu ocazia rechiziționărilor din 1949, care au oferit posibilitatea declanșării unei reacțiuni, împotriva regimului.⁶

Protestele Bisericii Catolice s-au ridicat împotriva educației antireligioase din școli, împotriva desființării Bisericii Greco-Catolice, a desființării școlilor confesionale, împotriva politici de cooperativizare, și tot ce privește regimul comunist. Arestarea preoților catolici, izgonirea călugărilor, politica ateistă, problema națională, au constituit motive de aderență a populației maghiare la activitățile Bisericii Catolice. Activitatea lui Márton Áron l-a făcut foarte popular în Ardeal. Condamnarea lui din 1949 a provocat nemulțumiri printre enoriași, fapt ce a obligat autoritățile să-i reducă sentința și să-l elibereze în 1955. Cu toate acestea, *Actio-Catolica* și-a continuat activitatea. Promovarea în ierarhia bisericească a fost condiționată după 1951 de aderența preoților la *Actio-Catolica*.

Departamentul Cultelor va desemna pentru fiecare regiune un reprezentant, care putea lua hotărâri în cadrul administrării cultelor. Astfel, cu toată opoziția lui Márton Áron, guvernul de la București a găsit metoda prin care să încerce epurarea bisericii Romano-Catolice de elementele considerate dușmănoase. Există foarte multe cazuri în care, în zona Secuiască au fost arestați preoți considerați afiliați la *Actio-Catolica*, și înlocuiți cu persoane fidele regimului. În urma unei analize atente a situației cultelor din Ardeal, biroul C.C. al P.M.R. a cerut în 1951, reprezentanților săi regionali, să combată acțiunea preoților „reacționari”, să se treacă la destituirea, arestarea sau transferarea lor în locuri unde nu vor putea influența masele populare.⁷ Ca răspuns la aceste măsuri, Márton Áron nu va recunoaște noii preoți numiți de Ministerul Cultelor pe posturile din parohii, semn că refuză să accepte amestecurile partidului în problemele interne ale bisericii. Începând cu 1955 Serviciile Secrete organizau rapoarte asupra activității unor preoți romano-catolici. Se încerca cumpărarea fidelităților și atragere în sfera de influență prin presiuni asupra propriei persoane și a familiilor lor. Un raport secret din 1960, arăta că preoții romano-catolici, considerați elemente dușmănoase erau chemați zilnic câte 6 – 7 de Departamentul Cultelor, și se încerca prin presiune, să-i convingă să devină fidele statului. Biserica putea contracara aceste măsuri, doar prin sancțiuni teoretice acelor care acceptau colaborarea cu regimul.⁸

⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *fond C.C. al P.C.R. Cancelarie*, dosar 156/1950, f.3.

⁶ *Ibidem*, f. 4-7.

⁷ Arhivele Comitetului Regional Mureș al P.C.R., *fond 3, dosar 19/1951*, f. 70-72

⁸ Arhivele Statului, Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, *fond 13, dosar 36/1960*, f.63.

Anul 1956 va fi un an de cotitură în relațiile politice interne, datorită revoluției din octombrie din Ungaria. Efectele ei vor fi resimțite în Ardeal. Anumite elemente ale intelectualității maghiare vor profita încercând să obțină drepturi și să protesteze împotriva regimului comunist. Existența Memorandumului de la Cluj din 1956 a determinat autoritățile să-și întărească controlul asupra activității Bisericii Catolice din Transilvania. În preajma evenimentelor din Ungaria, lui Márton Áron i s-a interzis părăsirea orașului Alba-Iulia, iar Miron Constantinescu și Fazekas János au fost trimiși la Cluj și Târgu Mureș, pentru a ține eventualele proteste sub control. Se vor încerca diverse metode de a-l convinge pe Márton Áron să renunțe la opoziția sa, și să-l determine să coopereze cu statul român. A fost așezat sub supraveghere permanentă, s-a ordonat arestarea lui, și s-a încercat minimalizarea influenței *Actio-Catolica* asupra preoțimii Romano-Catolice.

În 1957, Márton Áron va profita de teama guvernului de a nu-l transforma în „martir al maghiarimii”, și obținând o oarecare libertate de mișcare, va organiza „un turneu religios” prin Transilvania, unde sub faldurile „confirmării religioase”, a îndemnat populația catolică la rezistență împotriva regimului comunist. Deși s-a evitat rearestarea sa în 1957, activitățile lui și posibilitatea de mișcare îi vor fi din nou îngrădite.

După 1960, guvernul de la București trece la verificarea activității și gestiunii preoțimii romano-catolice. Unii membrii ai Biroului politic al C.C. al P.M.R., pe considerentul pericolului reprezentat de Biserica Catolică, vor cere de multe ori desființarea acesteia.

Începând cu 1964, se poate constata o modificare a metodelor adoptate de guvern față de Biserica Catolică. Acest lucru a fost posibil probabil și datorită schimbărilor de la nivelul de conducere al partidului.⁹

Inflexibilitatea lui Márton Áron a dus la tensionarea relațiilor cu guvernul comunist. În 1964, Biserica Romano-Catolică cu greu era tolerată în stat. În urma presiunilor disensiunile vor apare chiar și în rândul preoțimii din biserică. O parte din ei au fost cooptați de guvernul român, iar aceștia vor critica vehement politica Episcopului Márton Áron. Pe de altă parte după 1958-1962, Vaticanul a încheiat o înțelegere cu Biserica Răsăriteană, reducându-și într-o oarecare măsură influența catolică în unele state comuniste din centrul Europei. Acest Concordat va permite afirmarea ortodoxiei și va acorda o oarecare autonomie conferințelor episcopale.¹⁰

În 1968, D. Dogaru secretar șef al Oficiului Cultelor, recunoștea că Biserica Romano-Catolică, a fost singura biserică care datorită activității lui

⁹ Ibidem.

¹⁰ Andreea Andreescu, Lucian Năstase, Andreea Varga, *Maghiarii din România (1956-1968)*, Cluj 2003, doc. 126, p. 777-779

Márton Áron. nu a putut fi subordonată statului. Evoluția evenimentelor de după 1964, probabil că au arătat episcopului Romano-Catolic, că menținerea în continuare a unei opoziții virulente, nu poate să fie decât negativă pentru biserica și enoriașii săi. Poate că, așa se explică de ce după 1968, activitatea sa opoziționistă s-a mai redus din intensitate. Probabil că la acest lucru vor contribui și noile valuri de arestări și epurări politice. În 1968, existând condiția primirii delegației române de la București, la Vatican, i s-a oferit lui Márton Áron, posibilitatea de a participa și el la delegație. Dar ca semn de protest, episcopul a refuzat să plece în străinătate. Atitudinea sa a fost percepută de guvern ca un semn de apropiere.¹¹ Cu toate acestea imaginea Bisericii Romano-Catolice nu se va schimba.

*„ACTIO CATHOLICA” – MOYEN DE RESISTANCE DE L’EGLISE
CATHOLIQUE CONTRE LE REGIME COMMUNISTE EN ROUMANIE*

Résumé

L’ouvrage surprend quelques aspects concernant la résistance de l’Eglise catholique en Roumanie durant le régime communiste. L’auteur met surtout en évidence les efforts des prélats catholiques, ayant en tête l’évêque Marton Aron, de sauvegarder ce qu’on pouvait encore de cette Eglise. Selon l’opinion de l’auteur, Actio Catholica fut un instrument extrêmement efficace pour garder l’identité religieuse.

---

¹¹ *Ibidem*, op. cit., doc. 146, p. 902-904.